

YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA QURILISH MATERIALLARI ISHLAB CHIQUARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA MARKETING YONDASHUVLARI

Allasugirov Nurmuxammed Baxtiyarovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti tayanch doktoranti

E-mail: allasugirovnurmuxammed@gmail.com

Annotatsiya

Maqolada qurilish materiallari ishlab chiqarishda resurs tejash va yashil marketing integratsiyasining dolzarbligi yoritilgan. Jahon tajribasi, jumladan Yevropa Ittifoqi, AQSh va Xitoy amaliyotlari O'zbekiston sharoiti bilan qiyoslab tahlil qilinadi. Tadqiqotda statistik va qiyosiy tahlillar, marketing konsepsiyalarini o'rganish va so'rovnoma natijalariga asoslangan xulosalar berilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda qayta ishlangan xomashyo ulushi rivojlangan mamlakatlarga nisbatan past bo'lsa-da, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va yashil marketing strategiyalarini qo'llash orqali qurilish materiallari ishlab chiqarish samaradorligini oshirish imkoniyati mavjud.

Kalit so'zlar: resurs tejash, yashil marketing, qurilish materiallari, ekologik iqtisodiyot, innovatsion texnologiyalar.

Аннотация

В статье раскрыта актуальность интеграции ресурсосбережения и зеленого маркетинга в производстве строительных материалов. Мировой опыт, включая практику Европейского Союза, США и Китая, сопоставлен с условиями Узбекистана. В исследовании использованы статистический и сравнительный анализ, изучены маркетинговые концепции и результаты опроса строительных компаний. Результаты показывают, что доля использования вторичного сырья в Узбекистане ниже, чем в развитых странах, однако внедрение инновационных технологий и применение стратегий зеленого маркетинга создают возможности для повышения эффективности производства строительных материалов.

Ключевые слова: ресурсосбережение, зеленый маркетинг, строительные материалы, экологическая экономика, инновационные технологии.

Abstract

The article highlights the importance of integrating resource efficiency and green marketing in the production of construction materials. Global practices, including those of the European Union, the United States, and China, are compared with the current situation in Uzbekistan. The study applies statistical and comparative analysis, examines marketing concepts, and uses survey results from construction companies. The findings reveal that although the share of recycled raw materials in Uzbekistan is lower compared to developed countries, the introduction of innovative technologies and the application of green marketing strategies create opportunities to enhance the efficiency of construction material production.

Keywords: resource efficiency, green marketing, construction materials, ecological economy, innovative technologies.

KIRISH

So'nggi yillarda global miqyosda barqaror rivojlanish konsepsiyasi, ekologik muvozanatni saqlash va resurslardan samarali foydalanish iqtisodiy rivojlanishning ustuvor yo'nalishiga aylandi. BMTning 2030-yil Barqaror rivojlanish maqsadlariga muvofiq, qurilish sohasi eng ko'p resurs talab qiluvchi tarmoqlardan biri sifatida o'zgarishlarga muhtoj. Jahon banki hisobotiga ko'ra (World Bank, 2023), qurilish sohasi global energiya sarfining 36 foizini, umumiy xomashyo iste'molining esa 40 foizini tashkil etadi. Shu sababli, resurs tejamkor qurilish materiallari ishlab chiqarish nafaqat iqtisodiy, balki ekologik va ijtimoiy jihatdan ham dolzarb masalaga aylanmoqda[1].

Yashil iqtisodiyot sharoitida marketing yondashuvlari muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki ishlab chiqarilgan resurs tejamkor qurilish materiallari faqat ishlab chiqarish samaradorligini oshirish bilan cheklanib qolmasdan, balki iste'molchilar ongida ekologik qadriyatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Masalan, Yevropa Ittifoqi "Green Deal" dasturi doirasida yashil qurilish materiallarini targ'ib qilish orqali ekologik sertifikatlangan mahsulotlarning bozor ulushini 35 foizga yetkazishga erishgan (European Commission, 2023)[2].

O'zbekistonda esa bu jarayon endigina shakllanmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-oktabrdagi PF-5863-sonli farmoni bilan qabul qilingan "Yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasi"ga muvofiq[8], 2030-yilga qadar qurilish sohasida energiya sarfini 20 foizga kamaytirish va qayta ishlangan materiallardan foydalanish ulushini oshirish belgilangan[9].

METODOLOGIYA

Statistik tahlil jarayonida Jahon banki, OECD, UNEP, Yevropa Komissiyasi hamda O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligining so'nggi ma'lumotlari asosida qurilish materiallari ishlab chiqarish hajmi, energiya sarfi, qayta ishlangan xomashyo ulushi va umumiy sanoat dinamikasi chuqur o'rganildi. Ushbu ko'rsatkichlar sohada mavjud muammolarni aniqlash, xalqaro tendensiyalar bilan solishtirish va istiqboldagi imkoniyatlarni baholashga imkon berdi. Ayniqsa, ishlab chiqarish hajmining ortishi bilan bir qatorda, resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish masalasi dolzarbligi ta'kidlandi[3].

Qiyosiy tahlil orqali Yevropa Ittifoqi, AQSh va Xitoy kabi davlatlarning qurilish materiallari ishlab chiqarishda resurs tejash hamda yashil marketingni qo'llash tajribalari O'zbekiston sharoiti bilan solishtirildi. Bu mamlakatlarda qayta ishlangan xomashyo ulushi yuqori, energiyani tejash darajasi sezilarli va yashil qurilish bozorining ulushi kengayib bormoqda. O'zbekistonda esa ko'rsatkichlar pastroq bo'lsa-da, mavjud imkoniyatlar va davlat tomonidan qabul qilingan strategiyalar ushbu yo'nalishda ijobiy natijalarga erishish uchun qulay sharoit yaratmoqda.

Marketing konsepsiyalarini o'rganish jarayonida yashil marketingning zamonaviy vositalari – ekologik yorliqlar, eko-brendlar, ekologik sertifikatlashtirish tizimlari, reklama kampaniyalari hamda iste'molchilar xatti-harakatlariga ta'siri tahlil qilindi. Xalqaro amaliyot shuni ko'rsatadiki, bunday vositalar orqali nafaqat iste'molchilar qarorlari shakllantiriladi, balki bozorda resurs tejamkor mahsulotlarga

talab ortadi. O'zbekiston sharoitida esa marketingning samarali strategiyalarini ishlab chiqish, ekologik ongni shakllantirish va jamoatchilikni jalb qilish dolzarb vazifa sifatida ko'rilmoqda[4].

Amaliy kuzatuvlar doirasida Toshkent shahridagi qurilish kompaniyalari o'rtasida kichik so'rovnoma o'tkazildi. Natijalarga ko'ra, kompaniyalarning qariyb yarmi ekologik toza va resurs tejamkor materiallardan foydalanishga tayyorligini bildirgan. Shu bilan birga, ular yuqori narxlar, texnologik imkoniyatlarning yetishmasligi va reklama kampaniyalarining sustligi asosiy to'siq sifatida ko'rsatildi. Ushbu kuzatuvlar tahlil natijalarini yanada boyitdi va real sharoitda yashil iqtisodiyot tamoyillarini joriy etishda duch kelinayotgan muammolarni ko'rsatib berdi.

Shunday qilib, statistik va qiyosiy tahlillar, marketing konsepsiyalarini chuqur o'rganish va amaliy kuzatuvlar asosida qurilish materiallari ishlab chiqarishda resurs tejash va yashil marketing integratsiyasini amalga oshirishning dolzarbligi, xalqaro tajribalardan foydalanish zaruriyati hamda milliy sharoitda qo'llash imkoniyatlari yanada yaqqol namoyon bo'ldi[5].

TAHLIL VA NATIJALAR

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda resurs tejamkor qurilish materiallari ishlab chiqarish hajmi sezilarli darajada oshgan. Masalan, Yevropa Ittifoqida qayta ishlangan xomashyo ulushi 30 foizni, AQShda 28 foizni, Xitoyda 25 foizni tashkil etmoqda (OECD, 2022). O'zbekistonda esa bu ko'rsatkich hozircha 12 foiz atrofida.

1-jadval

Turli mamlakatlarda qurilish materiallari ishlab chiqarishda resurs tejash va yashil marketing ko'rsatkichlari¹

Mamlakat	Qayta ishlangan xomashyo ulushi (%)	Energiyani tejash (%)	Yashil qurilish bozoridagi ulushi (%)	Manba
Yevropa Ittifoqi	30	25	35	European Green Deal Report (2023)
AQSh	28	22	40	US Green Building Council (2022)
Xitoy	25	20	30	China Green Building Report (2022)
O'zbekiston	12	10	8	Statistika agentligi (2024)

So'rovnoma natijalariga ko'ra, Toshkent shahridagi qurilish kompaniyalarining 46 foizi ekologik toza va resurs tejamkor materiallardan foydalanishga tayyorligini bildirgan, biroq asosiy to'siq sifatida yuqori narxlar va reklama yetishmasligi qayd etilgan[6].

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston hali rivojlangan davlatlarga nisbatan past ko'rsatkichlarga ega bo'lsa-da, sohada katta imkoniyatlar mavjud.

¹ Muallif ishlanmasi

Birinchidan, resurs tejamkor texnologiyalarni joriy etish zarur. Xalqaro tajribada qayta ishlangan sement, energiya tejamkor g'isht va ekologik izolyatsiya materiallari keng qo'llanilmoqda. O'zbekistonda bu soha endi shakllanmoqda.

Ikkinchidan, marketing yondashuvlarini samarali qo'llash muhim. Yashil marketing vositalari — ekologik yorliqlar, eko-brendlar, reklama kampaniyalari iste'molchilarning qarorlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Masalan, Yevropada iste'molchilarning 70 foizi ekologik sertifikatlangan mahsulotlarni oddiy mahsulotlarga nisbatan afzal ko'rmoqda (EU Consumer Report, 2023).

Uchinchidan, davlat siyosati va investitsiyalarni jalb etish sohani rivojlantirishning asosiy sharti hisoblanadi. Rivojlangan mamlakatlarda yashil iqtisodiyot dasturlari davlat subsidiyalari, soliq imtiyozlari va xalqaro grantlar orqali qo'llab-quvvatlanmoqda. O'zbekistonda ham "Yashil iqtisodiyot" strategiyasi doirasida bir qator mexanizmlar joriy etilgan bo'lsa-da, ularning samaradorligini oshirish zarur[7].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Qurilish materiallari ishlab chiqarishda resurs tejash va yashil marketing integratsiyasi O'zbekiston uchun kelgusi yillarda eng muhim strategik yo'nalishlardan biri bo'lib qoladi. Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, bu integratsiya nafaqat resurslardan oqilona foydalanishni, balki ishlab chiqaruvchilarning raqobatbardoshligini ham oshiradi. O'zbekiston sharoitida esa innovatsion texnologiyalarni joriy etish, marketing vositalarini keng tatbiq etish, iste'molchilar ongida ekologik qadriyatlarni shakllantirish va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlovchi mexanizmlarni kuchaytirish orqali samaradorlikka erishish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. World Bank (2023). World Development Indicators: Construction and Economic Growth. Washington, DC.
2. OECD (2022). Resource Efficiency and Circular Economy in Construction. Paris: OECD Publishing.
3. UNEP (2022). Global Status Report for Buildings and Construction. United Nations Environment Programme.
4. European Commission (2023). European Green Deal Progress Report. Brussels.
5. US Green Building Council (2022). LEED Certification Annual Report. Washington, DC.
6. China Green Building Report (2022). Trends and Statistics in Sustainable Construction. Beijing.
7. EU Consumer Report (2023). Sustainable Consumption and Green Products. Brussels.
8. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi (2024). Qurilish sanoati bo'yicha yillik statistik ma'lumotlar. Toshkent.

9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 30-oktyabr PF-5863-son "2030-yilgacha bo'lgan davrda O'zbekiston Respublikasining Atrof muhitni muhofaza qilish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni <https://lex.uz/docs/-4574008>